

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 336:378.147

ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

Омельченко О.І., к.е.н.

Харківського національного економічного університету

В сучасному суспільстві інтерактивні технології навчання необхідні для задоволення освітніх потреб і сприяють розвитку творчої особистості, здатної приймати рішення в умовах динамічно змінних обставин. З огляду на це, у статті визначено роль таких технологій, зокрема навчального тренінгу, в процесі оволодіння студентами знаннями та навичками, наголошено на необхідності впровадження компетентнісного підходу до навчання. Розглянуто концептуальні питання формування професійних компетентностей у студентів напряму підготовки «Фінанси і кредит».

Ключові слова: інтерактивні технології, знання, компетентність, навички, навчання, тренінг, студентоцентризований підхід, уміння, фінанси і кредит

In the modern society interactive technologies of training are important for satisfaction of educational needs and facilitate the development of creative personality, which is able to make decisions in dynamic variable circumstances. The article defines its role including academic training for students in the process of gaining knowledge and skills. Also it emphasizes the need to introduce competence approach to learning. Conceptual issues of shaping the professional competencies of the students' specialty «Finances and Credit» are also discovered.

Keywords: competence, education, interactive technology, skills, knowledge, student centered approach, training, finance and credit

Актуальність проблеми. Глобальні за своїми масштабами трансформаційні процеси, що відбуваються у системі вищої освіти, вимагають переходу в навчанні від традиційного пасивного накопичення суми знань до вмотивованого засвоєння студентами методів здобуття

© Омельченко О.І., 2013

наукової інформації та вмінь реалізовувати свої знання у професійній діяльності, переходу до компетентісно-орієнтованої освіти. У зв'язку з цим навчальний процес у сучасному вищому навчальному закладі має бути спрямований на підготовку всебічно сформованого фахівця, мобільного на ринку праці, полімовного та комп'ютерно грамотного.

Динамічність ринкових процесів функціонування вітчизняних підприємств та фінансово-кредитних установ вимагає підвищення рівня якості освіти студентів, які забезпечуватимуть їх управління та організацію. Це зумовлює актуальність вирішення проблем, пов'язаних з підготовкою таких спеціалістів, які б відповідали сучасним нестабільним та мінливим умовам функціонування суб'єктів господарської діяльності. Одним з перспективних напрямів підвищення якості освіти майбутніх фахівців є активізація їх навчально-пізнавальної діяльності завдяки впровадженню у навчальний процес активних методів пізнання з акцентуванням уваги на самостійну роботу студента. Особливої уваги серед них заслуговують ігрові методи, які не тільки дозволяють студентам здобути необхідні знання, практичні вміння та навички, але й забезпечують формування гнучкості мислення, вміння працювати в команді, креативності тощо.

У результаті аналізу стану професійної діяльності економістів виявлено суперечність між соціальним замовленням на підготовку фахівців, що володіють творчим мисленням, формами взаємодії та співпраці з людьми, можуть швидко й ефективно вирішувати управлінські завдання, та реальним розв'язанням цієї проблеми у вищій економічній школі. Усунути ці суперечності можна шляхом створення системи економічної освіти, адекватної суспільним потребам, упровадження нових технологій підготовки економічних кадрів.

Активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів у вищих закладах освіти можливо шляхом використання таких інтерактивних форм і методів навчання, які б розвивали комунікативну, пізнавальну та творчу діяльність студентів, забезпечували формування знань та умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Ефективним з цієї точки зору є впровадження в навчальний процес тренінгу, який сприятиме набуттю студентами практичних навичок

шляхом розв'язання ними ряду завдань різного типу комплексності та складності, і як результат – формуванню у них сукупності професійних компетентностей.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі завжди приділялася належна увага. Так, методологічні засади сучасної філософії освіти досліджувалися: В. Андрющенко, В. Кременем, І. Зязюном [1; 2; 3; 4]; проблеми неперервної професійної освіти розкриті в працях С. Гончаренка, Н. Ничкало [5; 6], а професійної підготовки фахівців у вищій школі – А. Алексюка, Н. Мойсеюка, О. Романовського [7; 8]. Такі аспекти, як: подолання проблем в економічній освіті та економічному вихованні майбутніх фахівців викладені в роботах І. Іткіна, В. Козакова, Н. Побірченко, І. Прокопенка [5; 9; 10; 11]. Розробкою та впровадженням сучасних педагогічних технологій професійної підготовки фахівців займалися В. Беспалько та О. Сисоєва [12], особливостями професійної підготовки майбутніх фахівців у контексті особистісно-орієнтованої освіти – Г. Балл, В. Рибалка [13; 14]. Але, незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень, проблема підвищення ефективності практичної підготовки майбутніх фінансистів та банкірів у вищих економічних закладах ще недостатньо висвітлена в теоретико-методологічному та методичному аспектах. Поза увагою дослідників і досі залишилися проблеми розробки організаційно педагогічних засад використання навчального тренінгу у професійній підготовці студентів даного фахового спрямування.

Мета роботи. Враховуючи об'єктивну потребу і соціальну значущість якісної професійної підготовки майбутніх фінансистів і банкірів в економічних університетах та актуальність проблеми формування їх практичних умінь і навичок в управлінській діяльності доцільним є визначення ролі та місця навчального тренінгу в їх професійній підготовці, ідентифікація його основних елементів та шляхів практичного впровадження у діяльність вищих економічних навчальних закладів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Реформування вищої економічної освіти та її орієнтація на вимоги світової економічної спільноти викликали необхідність якісних змін у професійній підготовці майбутніх фінансистів і банкірів, зокрема, підвищення ефективності їх

практичної підготовки. Майбутній фахівець в галузі економіки повинен вміти застосовувати свої знання на практиці, працювати на високому управлінському рівні та мати навички щодо здійснення та аналізу економіко-виробничої діяльності.

Вирішення цих проблем можливо за умови впровадження навчального тренінгу у навчальний процес економічного університету, що передбачає розробку та обґрунтування його практичної моделі, виявлення умов її реалізації та визначення критеріїв ефективності. Впровадження навчального тренінгу у професійну підготовку майбутніх фахівців має на меті адаптацію їх до умов майбутньої професійної діяльності, розвиток творчої особистості, задоволення фахових освітніх інтересів та потреб, формування професійної мобільності та компетентності, конкурентоспроможності на ринку праці.

Існує багато визначень поняття «тренінг»: навчання, виховання, тренування, дресирування, але у найбільш узагальненому вигляді його можна трактувати таким чином: тренінг – група методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності [15, с. 10]. Тож, тренінг – це одночасно:

- цікавий процес пізнання себе та інших;
- спілкування;
- ефективна форма опанування знань;
- інструмент для формування умінь та навичок;
- форма розширення досвіду.

З огляду на зазначене, мета навчального тренінгу для студентів напряму підготовки «Фінанси і кредит» конкретизується такими тезами:

1. Розвиток логічного мислення, пізнавальної активності в ході закріплення вивченого матеріалу, навичок оформлення банківської документації.

2. Формування умінь роботи в команді, вироблення навичок ділового спілкування.

3. Прищеплення інтересу до майбутньої професії, виховання почуття відповідальності за здійснювані банківські операції.

4. Формування цілісного сприйняття особливостей кредитних взаємовідносин банку і клієнтів, відпрацювання методики визначення

кредитоспроможності підприємств-позичальників, достатності забезпечення кредиту та оформлення кредитної угоди.

Визначальною для ефективної навчальної діяльності є самотійна робота студента та його мотивація, зумовлена інтелектуальною ініціативою та пізнавальними інтересами. Умови для стимулювання мотивації учасників тренінгу згруповані на рис. 1 [12; 16; 17; 18].

Зазначені умови можна відбити у відповідних цілях тренінгу з дисципліни. Виявом сформованості у студентів мотиваційного компонента вміння вчитися можуть бути такі характеристики їх ставлення до навчання:

- уміння визначити мету діяльності;
- розвинена допитливість, пізнавальний інтерес;
- потреба до самотійного пошуку й засвоєння нових знань;
- позитивні інтелектуальні почуття.

Змістовий компонент охоплює дві підсистеми: уже засвоєні знання, вміння, навички, на яких ґрунтується вивчення нового, і власне нові знання та способи дії, що є об'єктом засвоєння.

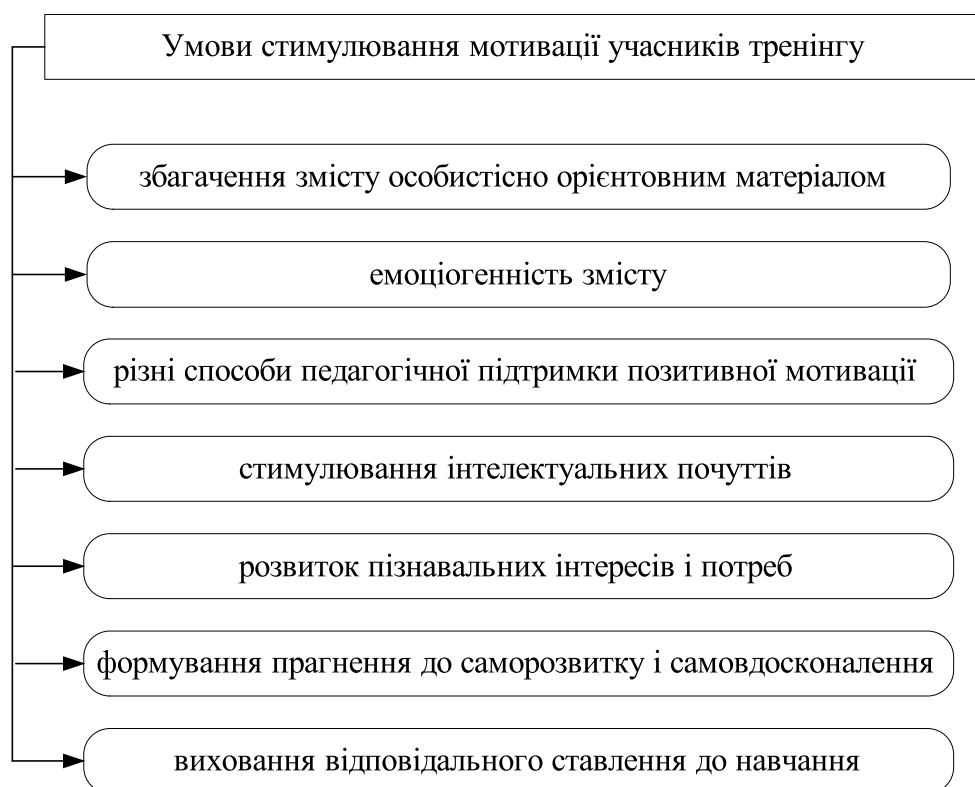

Рис. 1. Формування мотивації учасників тренінгу

Рівень взаємодії відомого знання з новим зумовлює різний рівень організації процесу засвоєння: репродуктивний або частково пошуковий, творчий.

З урахуванням результатів змін у суспільстві та кардинальних змін на всіх щаблях освіти, головною метою вищої освіти стає формування всебічно розвиненої та обдарованої особистості, яка буде застосовувати здобуті знання не лише в своїй подальшій професійній діяльності, а й постійно оновлювати та поповнювати їх, і бути всебічно обізнаною людиною.

Однією з найважливіших особливостей вищої освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним.

Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певними знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю. У наш час потреба в компетентності є найголовнішою ознакою та потребою кожної людини. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності [19].

Тому навчальний тренінг має бути спрямований на формування у майбутніх фахівців сукупності компетентностей.

Науковці визначають поняття компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання [20].

Сьогодні в багатьох європейських країнах щодо змісту освіти зроблено кроки до створення підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні учнями необхідних компетентностей. Впровадження ключових компетентностей у зміст освіти та моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово, супроводжується широким обговоренням та глибоким науково-дидактичним матеріалом [21].

Таким чином, поняття «компетентність» відносно особистості є її інтегральною характеристикою, яка складається з множини

загальних, спеціальних та предметних компетентностей. Кожна окрема компетентність не є просто сумою знань, розумінь, вмінь, комунікативних здатностей, автономності та відповідальності, які сформовані в результаті навчально-практичної діяльності, а носить всі ознаки системності і тому містить деяку синергетичну складову, що разом з означеною сумою становить дійсний зміст даної компетентності [19].

Кожен фахівець залежно від своїх здібностей, психологічних характеристик, якості отриманих знань та практичної діяльності опановує ту чи іншу компетентність більш чи менш ефективно. Компетентність як категорія відтворюється у кожної особистості у вигляді здатності її реалізувати. Конкретизація сутності компетентностей подана на рис. 2 [16; 19; 20].

Рис. 2. Сутність компетентностей, що формуються у студента

Результат навчання студентів напряму підготовки «Фінанси і кредит» повинен втілюватися у формування у них здатності:

- управляти фінансами державних закладів;
- організовувати фінанси підприємств;
- керувати фінансовими потоками;
- виконувати операційну роботу в банках;

- здійснювати податкове планування на підприємствах та в банках;
- працювати в консалтинговому бізнесі;
- проводити економічний аналіз банківських операцій;
- виконувати функції керівників організаційних підрозділів банків, підприємств та податкових органів.

З огляду на це, навчальний тренінг як елемент активної форми отримання знань та вмінь спрямований на формування у студентів таких компетентностей (рис. 3).

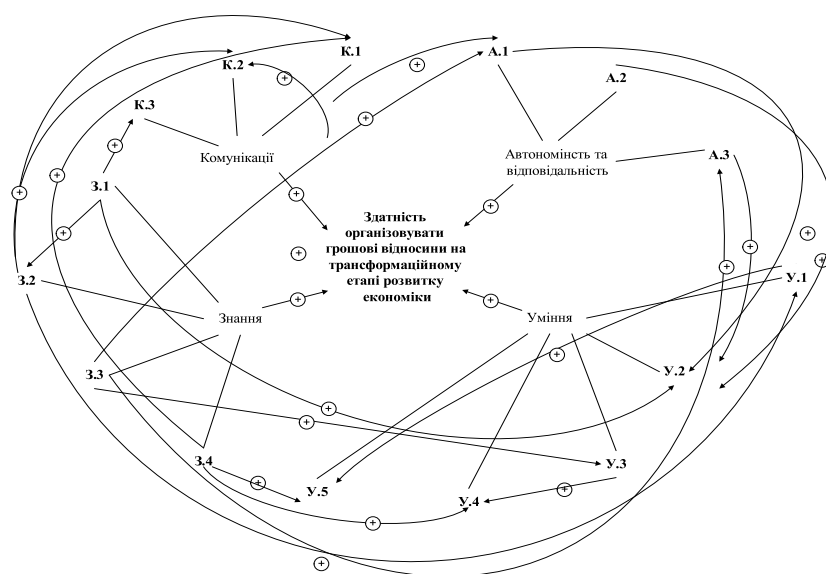

Рис. 3. Когнітивна карта зв'язку складових елементів спеціально-предметних компетентностей, які формуються під час тренінгу

Умовними позначками на рис. 3 подані такі компетентності:

Знання (мінімальний досвід):

3.1. – Знати сутність понятійного апарату у фінансово-кредитній сфері.

3.2. – Розуміти багатоаспектність грошових відносин та шляхів їх реалізації.

3.3. – Знати інструменти управління грошовими потоками.

3.4. – Знати специфіку організації та діяльності фінансово-кредитних установ в Україні.

Уміння:

У.1. – Уміти аналізувати сектора грошового ринку та роботу суб'єктів, які на них діють.

У.2. – Уміти проводити ділові переговори, презентувати власні розробки та доводити власну думку.

У.3. – Уміти складати графіки погашення кредиту, проводити нарахування відсотків за вкладами з урахуванням інфляційних процесів.

У.4. – Уміння оформляти кредитні та депозитні договори.

У.5. – Уміти аналізувати документи, що регламентують роботу банків. Комунікації:

К.1. – Встановлення комунікативного контакту з різними типами суб'єктів грошового ринку.

К.2. – Донесення інформації про особливості, переваги та недоліки використання різних видів кредитних та депозитних договорів.

К.3. – Донесення власних висновків та обґрунтованих пропозицій до фахівців та нефахівців.

Автономність та відповідальність:

А.1. – Відповідальність за прийняття рішень щодо діяльності банківської установи.

А.2. – Здатність до подальшого навчання і самовдосконалення та навчання інших осіб.

А.3. – Відповідальність за прийняття рішень в невизначених умовах.

На знаковій когнітивній карті формалізовано причинно-наслідковий зв'язок факторів-причин (складових компетентностей) із фактором-наслідком (узагальненою компетентністю з тренінгу). Оскільки набуття студентом усіх складових сприяє формуванню загальної компетентності, то зв'язок між факторами позитивний (+).

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки конкретизації сукупності професійних компетентностей та визначення ролі навчального тренінгу в процесі оволодіння студентами напряму підготовки «Фінанси і кредит» практичних навичок, наголосимо, що саме впровадження інтерактивних методів викладання дисциплін та подання матеріалу у поєднанні із самостійною роботою студентів сприятиме створенню бази на їх подальше професійне зростання, і забезпечить формування майбутнього фахівця у даній сфері.

Напрямок подальшого дослідження визначеної тематики має стати розробка безпосередньо програми навчального тренінгу з наданням

алгоритму його реалізації та етапності формування у студентів професійних компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Високі педагогічні технології / В. Андрущенко, В. Олексенко // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 70-76.
2. Вища педагогічна освіта і наука України: Історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область: монографія / І. Ф. Прокопенко, В. П. Андрущенко, В. І. Астахова та ін. / за ред. І. Ф. Прокопенко – К.: Знання України, 2009. – 432 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. / за ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
4. Освіта в контексті цивілізаційних змін / В. Кремень // Шлях освіти. – 2010. – № 4. – С. 2-4.
5. Гончаренко С. У. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко та ін. / за ред. С.У. Гончаренка, П.М. Олійника. – К.: Вища шк., 2003. – 323 с.
6. Ничкало Н. Г. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект: монографія / Н. Г. Ничкало. – К.: ІПППО, 1999. – 450 с.
7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – К.: Б.В., 2007. – 656 с.
8. Перспективні освітні технології: науково-метод. посібник / А. М. Алексюк [та ін.] / заг. ред. Г. С. Сазоненко. – К.: Гопак, 2000. – 560 с.
9. Козаков В.А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: підручник / В. А. Козаков. – К.: Київський національний економічний ун-т, 1999. – 234 с.
10. Побірченко Н. А. Економічна психологія / Н. А. Побірченко. – К.: Науковий світ, 2009. – 422 с.
11. Побірченко Н. А. Підготовка учнівської молоді до ринкової економіки (на матеріалі загальноосвітньої школи) / Н. А. Побірченко – К.: Знання, 2009. – 60 с.
12. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С. О. Сисоєва. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
13. Підготовка й організація роботи викладачів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/10310208/psihologiya/pidgotovka_organizatsiya_robiti_vikladachiv
14. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості: навч. посібник для студ. вузів / В.В. Рибалка. – К.: А.С.К., 2006. – 236 с.
15. Тренінги як інтенсивне навчання / І. Усиченко, А. Хабарова, О. Ларіонова-Нечерда, Л. Порохняк-Гановська. – К.: Видавничий центр «Адаптація» МО «Жіноча громада», 2004. – 235 с.

16. Афанасьев М. В. Тренинг формирования компетенций з економіки підприємства: навч. посіб. / М. В. Афанасьев, І. В. Гонтарева, Д. О. Тищенко – Х.: Инжек, 2010. – 318 с.
17. Васильев Н. Н. Тренинг профессиональных коммуникаций в психологической практике / Н. Н. Васильев. – СПб.: «Речь», 2007. – 246 с.
18. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г. О. Ковальчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 298 с.
19. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://competence.in.ua/ru/monograph>.
20. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
21. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.